

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

ΧΩΡΑ ΠΑΤΜΟΥ ΜΕ ΤΗ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ

► συντελεστές έργου

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Αναστασία Λαζαρίδου, Δρ Αρχαιολόγος, Επίτιμη Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Νικολέττα Σαραγά, Αρχαιολόγος, Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΣΥΛΛΗΨΗ–ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας ΔΑΜΕΕΠ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΑΞΗΣ

Νικήτας Γεωργιόπουλος, Αρχαιολόγος, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ–ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αθηνά Παπαδάκη, Αρχαιολόγος MSc Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ–ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ελευθερία Βλάχου, Αρχαιολόγος–Μουσειολόγος
Αθηνά Παπαδάκη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ειρήνη-Μαργαρίτα Καλομοίρη, Γραφίστρια-Μουσειολόγος
Βασίλης Δημόπουλος, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Ειρήνη Χαραλαμπίδη, Γραφίστρια, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΕΡΕΥΝΑ–ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης, Αρχαιολόγος Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
Ελευθερία Βλάχου
Ιωάννης Εβρενόπουλος, Δρ Αρχαιολόγος Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης
Αθηνά Παπαδάκη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Translix USCS IKE

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Radiant Technologies: Ανδρέας Σαντρουζάνος, Σπήλιος Πίστας

► ευχαριστίες

Κωνσταντία Κεφαλά, Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Δωδεκανήσου

ISBN XXX-XXX-XXX-X

Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα επί των απεικονιζόμενων αρχαίων και επί των φωτογραφιών και ο Οργανισμός Διαχείρισης & Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων εισπράττει τα τέλη δημοσίευσης αυτών (©ΥΠΠΟ-ΟΔΑΠ).

Χρησιμοποιούνται επίσης εικόνες με copyright

©UNESCO, ©Wikimediacommons,

© OUR PLACE The World Heritage Collection

Διαφορετική προέλευση εικόνων αναφέρεται στην ενότητα Προέλευση εικόνων.

Copyright © 2023 Υπουργείο Πολιτισμού

Η δράση «Ελλάδα και UNESCO: Παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη χώρων και μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς στην ελληνική επικράτεια», υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2014-2020.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

Χώρα Πάτμου με τη μονή Αγίου Ιωάννη
Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης

ΜΝΗΜΕΙΟ
UNESCO

15

Δέκα βήματα μέχρι...

1

**Το σχήμα του νησιού θυμίζει
θαλάσσιο ιππόκαμπο!**

2

**Το νησί βρίσκεται σε μικρή απόσταση,
μόλις 25 περίπου μίλια,
από τις μικρασιατικές ακτές.**

Κατά την αρχαιότητα μαζί με τη Λέρο και τους
Λειψούς ανήκε στις λεγόμενες Μιλησιακές νήσους,
υπό τον έλεγχο δηλαδή της ιωνικής πόλης της Μιλήτου.

3

Στο Port Mahon, λιμάνι της μακρινής Μινόρκας των Βαlearίδων, γύρω στο 1754, ζούσαν 600 έλληνες, έμποροι και ναυτικοί, από το νησί αυτό, την Κέρκυρα, την Κορσική και το Μεσολόγγι.

5

Σύμφωνα με το μύθο, εδώ βρήκε καταφύγιο από τις Ερινύες¹, ο μπτροκτόνος Ορέστης, γιος του Αγαμέμνονα και της Κλυταιμνήστρας, και έχτισε ναό της Αρτέμιδος.

7

Το νησί συμμετείχε ενεργά στην Ελληνική Επανάσταση του 1821.

Ο Πάτριος πατριάρχης Αλεξανδρείας Θεόφιλος Παγκώστας ευλογεί τη σημαία της Επανάστασης και απαγγέλλει ενθουσιώδη λόγο, εξυμνώντας το φρόνημα του λαού.

...την Πάτμο!

9

Η Χώρα έχει αναπτυχθεί γύρω από ένα οχυρωμένο μοναστήρι, σε στενή με αυτό αλληλεξάρτηση.

Σήμερα τα σπίτια και τα αρχοντικά της Χώρας, τα πολυάριθμα εκκλησάκια, οι στενοί δρόμοι και οι στοές συνθέτουν την εικόνα ενός ξεχωριστού γραφικού οικισμού του Αιγαίου.

4

Αποτελεί ένα από τα λίγα μοναστήρια του Αιγαίου που διέθετε εμπορικό στόλο.

Τα πλοία ήταν απαραίτητα για τις εμπορικές συναλλαγές της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου αλλά και για την επικοινωνία με τα μετόχια που διέθετε στο Αιγαίο.

6

Στις 18 Ιουνίου 1659 ο Francesco Morosini λεηλάτησε το νησί. Ο ίδιος βομβάρδισε την Ακρόπολη της Αθήνας (26 Σεπτεμβρίου 1687).

8

Εδώ βρίσκεται ένα από τα σημαντικότερα μοναστήρια του Αιγαίου Πελάγους που ιδρύθηκε το 1088.

Ο όσιος Χριστόδουλος ο Λατρινός ίδρυσε τη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου το 1088 στην Πάτμο.

10

Κατά την παράδοση, εδώ συνέγραψε το ευαγγέλιο και το βιβλίο της Αποκάλυψης ο άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος.

Ο αγαπημένος μαθητής του Ιησού εξορίστηκε από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Δομιτιανό (81-96 μ.Χ.) στα τέλη του 1ου αι. μ.Χ., πιθανώς το 95 μ.Χ., και θρυλείται ότι έζησε στην Πάτμο δύο περίπου χρόνια.

Η Πάτμος...

Ένας ιερός τόπος

ΤΙ;

- Ο ιστορικός διατηρητέος οικισμός της Χώρας με την μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο.

ΠΟΥ;

- Περιφερειακή Ενότητα Καλύμνου, Περιφέρεια Νότιου Αιγαίου

ΠΟΤΕ;

- Τέλη 1ου αι. μ.Χ.: συγγραφή της Αποκάλυψης
- 1088: ίδρυση της Μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου

τι λένε οι αριθμοί:

34,14

ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ

έκταση της νήσου Πάτμου

14.500

ΕΓΓΡΑΦΑ

ελληνικά και ξενόγλωσσα στο Αρχείο της μονής Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου

990

**ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΙ
ΚΩΔΙΚΕΣ**

στο αρχείο της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου

630

ΣΠΙΤΙΑ

στη Χώρα στην πρώτη απογραφή του νησιού μετά την Επανάσταση (1827-1830)

150

ΜΟΝΑΧΟΙ

στη μονή το 1196

...στον κατάλογο της Unesco!

Τα μνημεία της Πάτμου εντάχθηκαν στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ-ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ
ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ: 1999

κριτήριο i

Ο οικισμός της Χώρας εξελίσσεται αδιάκοπα από τον 12ο αιώνα. Εκεί ασκούνται θρησκευτικές τελετές αμετάβλητες από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια μέχρι σήμερα.

κριτήριο ii

Το σύνολο αποτελεί εξαίρετο παράδειγμα παραδοσιακού ελληνορθόδοξου προσκυνηματικού κέντρου με μεγάλο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

κριτήριο iii

Η μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης τιμούν τον άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο που συνέγραψε δύο από τα ιερότερα βιβλία της χριστιανοσύνης (ευαγγέλιο και Αποκάλυψη).

16–18 μ.
ΤΟ ΜΕΣΟ ΥΨΟΣ

των τειχών της μονής
του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου

1. Χώρα Πάτμου

Περιδιαβαίνοντας στην Πάτμο...

...ΜΕ ΤΟΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟ ΠΑΡΘΕΝΙΟ

5

ΚΟΥΡΑΣΤΙΚΗ Η ΑΝΗΦΟΡΑ, ΑΛΛΑ ΦΤΑΣΑΜΕ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ! ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΝΑ ΑΝΑΨΟΥΜΕ ΕΝΑ ΚΕΡΙ ΣΤΟ ΜΙΚΡΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ³.

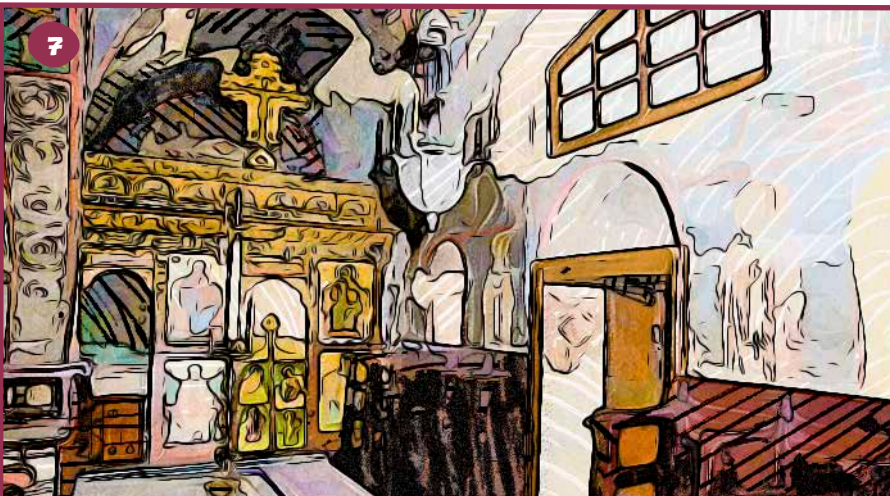
ΓΙΑ ΔΕΣ ΤΟΥΣ ΠΥΡΓΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΧΥΣΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΥΤΟ ΛΑΔΙ ΠΑΝΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΥΛΗ! ΟΛΟ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΘΥΜΙΖΕΙ ΙΣΧΥΡΟ ΦΡΟΥΡΙΟ! ΠΟΣΕΣ ΦΟΡΕΣ ΔΕΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΨΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ ΑΠΟ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ!

6

ΘΑ ΑΦΗΣΩ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΔΥΟ ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΦΕΡΑ. ΕΚΔΟΘΗΚΑΝ ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ⁴. ΜΕΤΑ ΘΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΟΥΜΕ ΤΟ ΣΚΗΝΩΜΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, ΤΟΥ ΙΔΡΥΤΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ, ΠΟΥ ΕΚΟΙΜΗΘΗ ΣΤΗΝ ΕΥΒΟΙΑ ΤΟ 1093.

7

ΦΤΑΣΑΜΕ ΚΑΙ ΣΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ! ΤΟ ΣΧΗΜΑ ΤΟΥ ΘΥΜΙΖΕΙ ΣΤΑΥΡΟ ΚΑΙ ΕΧΕΙ ΤΡΟΥΛΛΟ! ΚΟΙΤΑ ΤΑ ΛΑΜΠΡΑ ΜΑΡΜΑΡΙΝΑ ΔΑΠΕΔΑ, ΤΟ ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΟ ΤΕΜΠΛΟ ΜΕ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ⁵. ΠΑΜΕ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ! ΕΧΕΙ ΚΙ ΑΥΤΟ ΩΡΑΙΕΣ ΠΑΛΑΙΕΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ!

8

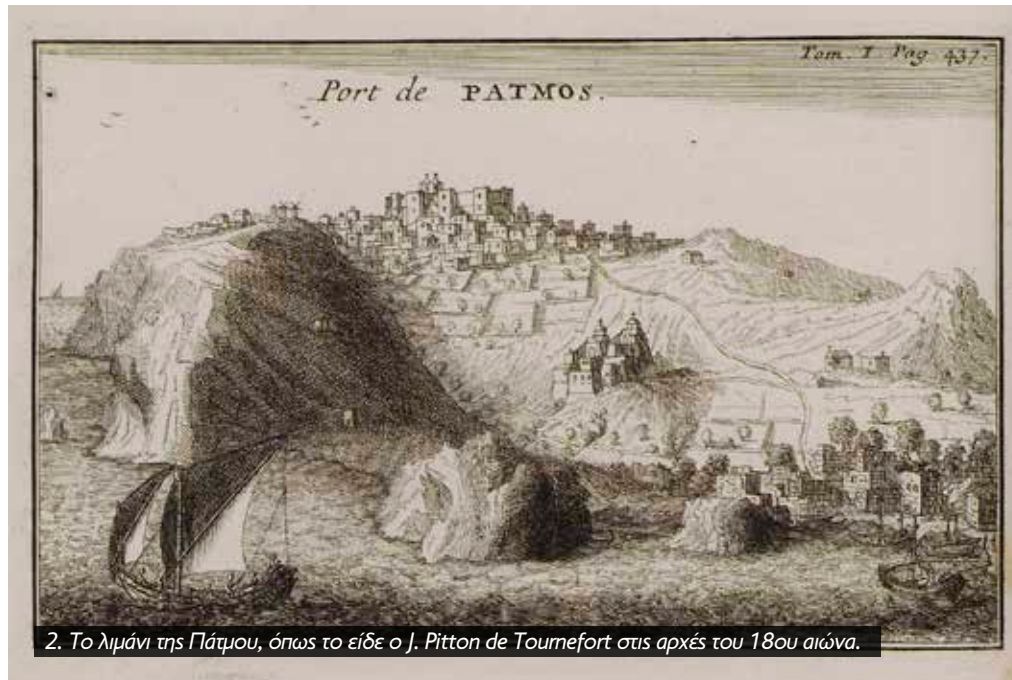
ΠΕΡΑΣΕ ΟΜΩΣ Η ΩΡΑ, ΑΣ ΑΝΑΠΑΥΘΟΥΜΕ. ΑΥΡΙΟ ΘΑ ΞΥΠΝΗΣΩ ΝΩΡΙΣ ΝΑ ΠΑΩ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΘΙΣΜΑ ΤΩΝ ΑΣΩΜΑΤΩΝ ΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΩ ΚΑΙ ΝΑ ΑΦΗΣΩ ΛΙΓΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΣΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟ ΣΑΒΒΑ ΠΟΥ ΑΣΚΗΤΕΥΕΙ ΕΚΕΙ⁶.

Το περιβάλλον...

« Η γαλήνη βασιλεύει απ' άκρη σ' άκρη στο νησί και μόνο το σφύριγμα του τουριστικού πλεούμενου έρχεται να διακόψει την απόλυτη ηρεμία. Μετά το διάλειμμα, το απόγευμα η συμφωνία συνεχίζεται σε άλλο μοτίβο: ο αγέρας στήνει το τραγούδι του, το κύμα μουρμουρίζει κι όλα υπακούν σε έναν τόνο χαμηλό. »

I.M. Χατζηφώτης, Πάτμος η ιερή, σελ. 95 (1988)

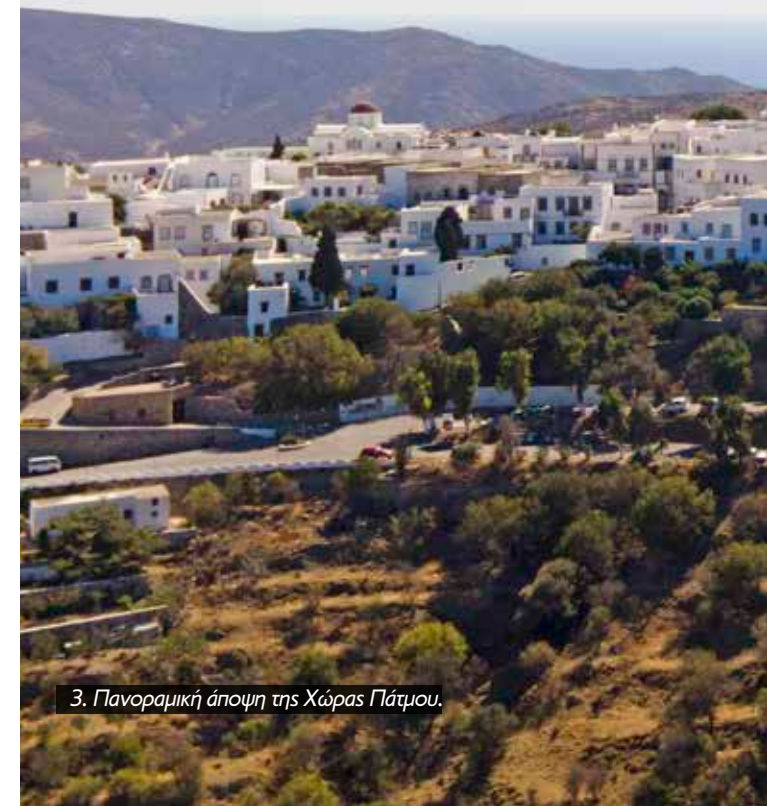
Η Πάτμος βρίσκεται στο βορειότερο τμήμα του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων και σε μικρή απόσταση από τις μικρασιατικές ακτές. Η κομβική γεωγραφική της θέση στο Αιγαίο, σε συνδυασμό με τους ασφαλείς κόλπους της, συνέβαλαν στην ανάπτυξη του νησιού σε σημαντικό λιμάνι και σταθμό πλοίων ήδη από τους βυζαντινούς χρόνους.

2. Το λιμάνι της Πάτμου, όπως το είδε ο J. Pitton de Tournefort στις αρχές του 18ου αιώνα.

« Όταν βλέπει κανείς τον ήλιο να δύει στο βουνό δεν εκπλήττεται καθόλου πως σ' αυτόν τον τόπο η ανθρώπινη φαντασία έφτιαξε ουράνιες οπτασίες και πως ένας ευνοημένος από το Θεό δέχθηκε τις εμπνεύσεις πέρα από το λόγο και την ανθρώπινη σκέψη. »

M. Michaud, M. Poujoulat,
Correspondance d' Orient, III,
Paris 1834, 455-466

3. Πανοραμική άποψη της Χώρας Πάτμου.

...και το τοπίο

- Το ανάγλυφο του νησιού είναι βραχώδες, με χαμηλούς και απότομους λόφους. Στις χαρακτηριστικές δαντελωτές ακτές σχηματίζονται ακολουθίες από κόλπους, ορμίσκους, ακρωτήρια και ωραίες αμμουδιές.
- Στο άνυδρο νησί η βλάστηση είναι αραιή και οι καλλιέργειες ξεφυτρώνουν στους μυχούς των κόλπων και στις πλαγιές των λόφων με τη βοήθεια λίθινων αναβαθμίδων.
- Ο γραφικός οικισμός της Χώρας απλώνεται γύρω από τη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και διακρίνεται από τη θάλασσα. Αντίστοιχα, το μοναστήρι έχει εποπτεία στη Χώρα και το λιμάνι, μέχρι τα γειτονικά νησιά και τα βουνά της Μικράς Ασίας.
- Το κύριο λιμάνι του νησιού είναι η Σκάλα, σημαντικό διαμετακομιστικό κέντρο στο Αιγαίο ήδη από τον 16ο αιώνα. Ωστόσο, ο φόβος των πειρατών εμπόδισε την ανάπτυξη οικισμού εκεί μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα.

Πράσινες λεπτομέρειες

Παλαιά μονοπάτια συνδέουν τους οικισμούς και τα διάσπαρτα καθίσματα και ερημητήρια σε όλο το νησί. Μόλις το 1818 κατασκευάστηκε η «Απορθιανή στράτα», ένας φαρδύς, λιθόστρωτος δρόμος μήκους 2,4 χιλιομέτρων που συνδέει τη Χώρα με τη Σκάλα. Η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού σε συνεργασία με τον Δήμο Πάτμου σηματοδότησαν επιλεγμένες διαδρομές στα μονοπάτια αναδεικνύοντας ένα σημαντικό κομμάτι του λαϊκού πλούτου του νησιού.

Η Πάτμος στον χρόνο

παλαιοχριστιανικοί χρόνοι

Η Πάτμος υπάγεται πιθανότατα στην Επαρχία Νήσων της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

τέλη 1ου αιώνα
πιθανώς το έτος 95

Εξορία του αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στην Πάτμο.

προϊστορικοί-αρχαίοι χρόνοι

Κατοίκηση της Πάτμου ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους. Στους αρχαίους χρόνους ο κύριος οικισμός του νησιού βρισκόταν στο λόφο Καστέλλι, στα βόρεια της Χώρας (αρχαία ακρόπολη).

1088

Ίδρυση της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου από τον όσιο Χριστόδουλο τον Λατρινό, στον οποίο παραχωρήθηκε ολόκληρη η Πάτμος.

1092

Επιδρομές των Σελτζούκων Τούρκων αναγκάζουν τον όσιο Χριστόδουλο να καταφύγει στην Εύβοια, όπου και κοιμήθηκε.

1186/7

Επιδρομή Νορμανδών στην Πάτμο.

1309, 15 Αυγούστου

Κατάληψη της Ρόδου και των περισσότερων νησιών της Δωδεκανήσου από τους Ιωαννίτες Ιππότες, εκτός από την Πάτμο.

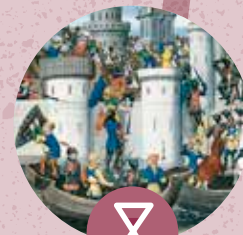
1713

Ίδρυση στην Πάτμο της Πατριάδας Σχολής από τον άγιο ιεροδιάκονο Μακάριο Καλογερά.

1659, 18 Ιουνίου

Επιδρομή του βενετού ναύαρχου Francesco Morosini στην Πάτμο κατά τη διάρκεια του Ε΄ Βενετουρκικού Πολέμου (1645-1669).

1453, 29 Μαΐου

Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους. Το ίδιο έτος η Πάτμος περιέρχεται σε οθωμανική διοίκηση.

1720, 25 Ιουλίου

Τα εδάφη της Πάτμου, που μέχρι τότε ανήκαν αποκλειστικά στη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, μοιράζονται πλέον και στους κατοίκους του νησιού.

1768-1774

Ρωσοτουρκικός πόλεμος κατά τη διάρκεια του οποίου μια μοίρα του Ρωσικού στόλου παραμένει στο λιμάνι της Πάτμου και δημεύει τέσσερα εμπορικά πλοία του νησιού.

1814

Ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας. Μεταξύ των ιδρυτών της ο Πάτριος Εμμανουήλ Ξάνθος.

1956, 9 Ιουλίου

Φονικός σεισμός μεγέθους 7,5 Ρίχτερ στη Σαντορίνη προκαλεί σοβαρές ζημιές και στην Πάτμο.

1912-1947

Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα. Με τη Συνθήκη των Παρισίων, η Ιταλία παραχωρεί τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα (10-02-1947). Στις 7 Μαρτίου 1948 εορτάζεται επίσημα η ενσωμάτωση τους στο ελληνικό κράτος.

1821, 12 Απριλίου

Κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης στην Πάτμο. Το νησί διαθέτει καράβια για τις ανάγκες του Αγώνα.

1957

Έναρξη εργασιών αναστήλωσης στη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου από το ελληνικό κράτος.

1988, 15-26 Σεπτεμβρίου

Εορτάζονται τα 900 χρόνια από την ίδρυση της μονής Αγίου Ιωάννη Θεολόγου.

1995, 26 Σεπτεμβρίου

Πανηγυρικός εορτασμός της συμπλήρωσης 1.900 χρόνων από τη συγγραφή του βιβλίου της Αποκαλύψης.

1999

Ένταξη της Χώρας Πάτμου με τη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκαλύψης στον Κατάλογο των Μνημείων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Unesco.

Μορφές μέσα στους αιώνες

Βυζαντινοί αυτοκράτορες, ηγεμόνες, πατριάρχες ακόμη και πάπες της Ρώμης ευνοούν την Πάτμο με ειδικά προνόμια, προσφέρουν χρηματικές δωρεές και πολύτιμα δώρα στις μονές. Πολλά τα έχουν φιλοτεχνήσει φημισμένοι καλλιτέχνες της εποχής τους.

ΖΩΓΡΑΦΟΙ

Οι σπουδαιότεροι κρητικοί αγιογράφοι
φιλοτεχνούν εικόνες
για τις μονές της Πάτμου.

Ο Άγγελος Ακοτάντος

ζωγράφος του 15ου αι. υπογράφει τα έργα
του «χειρ Αγγέλου».

Ακολουθεί ο

Ανδρέας Ρίτζος.

Οι έξοχοι ζωγράφοι

Μιχαήλ Δαμασκηνός

και Γεώργιος Κλόντζας

τον 16ο αι. στα έργα τους συνδυάζουν
τη βυζαντινή με την αναγεννησιακή τέχνη.

ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΒΕΛΟΝΑΣ

Οι διάσημες κεντήτριες
από την Κωνσταντινούπολη,
Φλορού,
Ευσεβία
και **Μαριώρα**

υπογράφουν το 18ο αι.

χρυσοκέντητα εκκλησιαστικά υφάσματα
έχοντας πλήρη επίγνωση της αξίας τους.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟΙ

ΤΕΧΝΙΤΕΣ

Ο ξυλογλύπτης

Αναστάσιος Δημητρίου

το 1760 κατασκεύασε το τέμπλο στο παρεκκλήσιο
του οσίου Χριστόδουλου.

Άξιοι χρυσοκόοι υπογράφουν αργυρεπίχρυσα σκεύη,
ποτήρια, καντήλες, κηροπήγια και επενδύσεις ευαγγελίων.

η υπογραφή του

Ιωάννη Πελοποννήσιου

διατηρείται σε πολλά έργα του.

ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ ΚΑΙ ΔΩΡΗΤΕΣ

Πρώτος

ο αυτοκράτορας
Αλέξιος Α΄ Κομνηνός
παραχωρεί με χρυσόβουλο το νησί της Πάτμου,
απαλλαγμένο από φορολογικές υποχρεώσεις
στον μοναχό Χριστόδουλο Λατρηνό, για να ιδρύσει
τη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου.

Στις προσωπικότητες
που ευεργετούν την Πάτμο περιλαμβάνονται

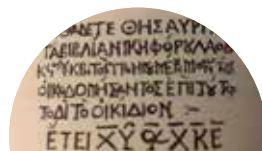
ο **Πάπας Πίος Β΄** (15ος αι.),
ο **Φίλιππος Γ΄** (17ος αι.)
βασιλιάς Ισπανίας και Πορτογαλίας
και ο **Κάρολος ΣΤ΄** (18ος αι.)
αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Ο **Πάτριος**
πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
Νεόφυτος ΣΤ΄
αφιερώνει στη μονή πολύτιμη ποιμαντική
ράβδο και μίτρα γύρω στο 1743.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Ο Όσιος
Χριστόδουλος Λατρηνός
σημαντικός μεταρρυθμιστής του ορθόδοξου μοναχισμού,
ήταν ο ιδρυτής της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου
το 1088.

Ο ηγούμενος
Νικηφόρος Χαρτοφύλακας
(+1628)

από την Κρήτη ήταν κτήτορας του ναυδρίου των Αγίων
Αποστόλων στην είσοδο της μονής. Κληροδότησε στη
μονή την πλούσια συλλογή του από βιβλία εκκλησιαστικής
και κλασικής παιδείας.

Ο ιεροδιάκονος άγιος
Μακάριος Καλογεράς
ίδρυσε το 1713 το ιστορικό εκπαιδευτικό καθίδρυμα της
Πατμιάδας Σχολής, στο οποίο δίδαξαν και μαθήτευσαν
σπουδαίες προσωπικότητες του 18ου και 19ου αι.

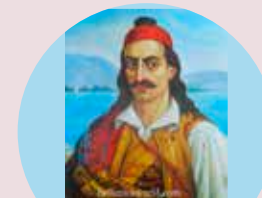
ΠΡΟΤΕΡΓΑΤΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Ξεχωρίζουν πολλοί μαθητές
της Πατμιάδας Σχολής⁷:

Ο **Εμμανουήλ Ξάνθος**
(1772-1851)

έζησε στην Τεργέστη και την Οδησσό και ήταν ένας
από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας.

Ο **Δημήτριος Θέμελης**
(περ. 1770-1826)

ύψωσε τη σημαία της Επανάστασης μαζί με τον

πατριάρχη **Αλεξανδρείας**
Θεόφιλο Παγκώστα
(1764-1825)

που διακήρυττε την αναγκαιότητα του Αγώνα.

Ένα μνημείο γεννιέται

Το νησί της Πάτμου αποτέλεσε από πολύ νωρίς πόλο έλξης Ευρωπαίων περιηγητών που επισκέπτονταν τον τόπο όπου ο ευαγγελιστής Ιωάννης έγραψε την Αποκάλυψη, κείμενο που άσκησε βαθιά επίδραση στη μεσαιωνική σκέψη της Δύσης.

ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΟΙ

Η αντίληψη της ιερότητας του νησιού κυριαρχεί στα περιηγητικά κείμενα, αλλά δε λείπουν και πληροφορίες σχετικά με την τοπογραφία της Πάτμου, τους κατοίκους και την καθημερινή τους ζωή. Το ενδιαφέρον των περιηγητών συγκεντρώνει επίσης η μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, όχι πάντα με ανιδιοτελή κίνητρα, καθώς ορισμένοι αποσπούν πολύτιμα χειρόγραφα της βιβλιοθήκης⁸.

Ήδη από το 14ο αιώνα η Πάτμος εμφανίζεται σε πορτολάνους, τους ναυτικούς χάρτες της εποχής, όπου, όπως και στα περιηγητικά κείμενα, αποκαλείται συχνά Πάτινος, Παλμός(ζ)α, Παρμός(ζ)α και Πατινός(ζ)α.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ...

Το ελληνικό κράτος ήδη από το 1948 θέσπισε νομοθετικές παρεμβάσεις για την προστασία του τοπίου και της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της Πάτμου.

Ο οικισμός της Χώρας υπάγεται σήμερα σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, με σκοπό τη διατήρηση των παραδοσιακών του στοιχείων και τον έλεγχο της σύγχρονης δόμησης.

...ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Μετά τον καταστροφικό σεισμό των Κυκλάδων το 1956, ξεκίνησε εκτεταμένο αναστηλωτικό πρόγραμμα από την Αρχαιολογική Υπηρεσία σε συνεργασία με την Διεύθυνση Αναστηλώσεως του τότε Υπουργείου Προεδρίας.

Με μελέτη του αρχαιολόγου και αρχιτέκτονα Αναστάσιου Ορλάνδου, καθαιρέθηκε η δυτική πτέρυγα της μονής και χτίστηκε νέο, τετραώροφο κτήριο για την στέγαση του σκευοφυλακίου, της βιβλιοθήκης, μουσείου και ξενώνων, ενώ ανακατασκευάστηκε εκβάθρων το κωδωνοστάσιο πάνω από την πύλη εισόδου της μονής.

Οι εργασίες συντήρησης των μνημείων της Πάτμου συνεχίζονται από την αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου μέχρι και σήμερα.

Α. Ορλάνδος

Ι. Σακελλίων

ΜΕΛΕΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΤΜΟΥ

Η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της Πάτμου προσέλκυσε το ενδιαφέρον Ελλήνων και ξένων ερευνητών.

Πρωτοπόρος της έρευνας υπήρξε ο μελετητής Ιωάννης Σακελλίων (1815-1891), ο οποίος το 1890 εξέδωσε περιγραφικό κατάλογο των χειρογράφων της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Έκτοτε, έχουν εκπονηθεί πολυάριθμες μελέτες για την ιστορία, την αρχιτεκτονική και τα κειμήλια της μονής του Αγίου Ιωάννη, όπως και των άλλων θρησκευτικών μνημείων του νησιού. Θεμελιώδες για τη μελέτη της πολεοδομίας και της αρχιτεκτονικής της Χώρας Πάτμου παραμένει το έργο του αρχιτέκτονα Χρίστου Ιακωβίδη.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ

Τις τελευταίες δεκαετίες η Πάτμος αποτελεί πόλο έλξης προσκυνητών και τουριστών από όλο τον κόσμο με αποτέλεσμα την μεγάλη τουριστική ανάπτυξη του νησιού, που αποτελεί και μία από τις μεγαλύτερες απειλές της διατήρησης του αυθεντικού του χαρακτήρα.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Το καστρομονάστηρο

Η μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου αποτελεί ένα πολύπλοκα δομημένο, οχυρωμένο, μοναστηριακό συγκρότημα. Η σύγχρονη μορφή του προέκυψε μετά από συνεχείς τροποποιήσεις, προσθήκες και επεμβάσεις στον αρχικό πυρήνα του τέλους του 11ου αιώνα.

4. Η εσωτερική αυλή της Μονής.

5. Τοιχογραφίες 12ου αι. στο παρεκκλήσιο της Παναγίας.

6. Αίθουσα του Μουσείου της Μονής.

Κτήρια της μονής

Τα ψηλά και επιβλητικά τείχη προσδίδουν τη μορφή ενός απροσπέλαστου φρουρίου. Στο καθολικό είναι προσαρτημένα το παρεκκλήσιο της Παναγίας, με εξαιρετικές τοιχογραφίες του 12ου αιώνα, που μαρτυρούν τις στενές επαφές του μοναστηριού με την Κωνσταντινούπολη, και το παρεκκλήσιο του οσίου Χριστόδουλου, όπου βρίσκεται η μαρμαρίνη σαρκοφάγος με το σκάνωμα του οσίου.

Στις πτέρυγες κατανέμονται τα κελλιά και τα βοηθητικά κτίσματα της μονής, όπως η εστία ή το μαγειρείον, το μαγκιπέιον (φούρνος), το μυλωνεϊον, το δοχείον και το ωρείον (φυλάκιο). Η παλαιά τράπεζα της μονής στεγάζεται με τρούλο, ενώ διακοσμείται με τοιχογραφίες του 1200-1250 μ.Χ. Η μονή διαθέτει επίσης πολλά παρεκκλήσια, βιβλιοθήκη και σκευοφυλάκιο για τη φύλαξη των θησαυρών.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★1

Κατά το παράδειγμα του Ιησού

Η ξεχωριστή ομορφιά της Πάτμου εμπνέει Έλληνες και ξένους ζωγράφους, όπως ο Μανώλης Πέντες και ο Matthias Laurenz Graeff.

Το Πάσχα, η μεγαλύτερη χριστιανική εορτή,, γιορτάζεται στην Πάτμο σε κλίμα ιδιαίτερης μυσταγωγίας και κατάνυξης με τελετές που συνδέονται με παλαιότερες θρησκευτικές παραδόσεις.

Ξεχωριστή θέση κατέχει η αναπαράσταση του Νιπτήρα κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Πέμπτης, τελετή που πέρα από την Πάτμο, επιζεί μόνο στα Ιεροσόλυμα. Πρόκειται για μίμηση της συμβολικής πράξης του Χριστού, ο οποίος, μετά τον Μυστικό Δείπνο και λίγο πριν τη σύλληψή του από τους Ρωμαίους στρατιώτες, έπλυνε τα πόδια των δώδεκα μαθητών του, για να διδάξει ταπεινοφροσύνη. Κορυφαία στιγμή της τελετής που λαμβάνει χώρα σε μία ειδικά διαμορφωμένη πλατεία της Χώρας της Πάτμου: ο ηγούμενος της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου που υποδύεται τον Χριστό πλένει συμβολικά τα πόδια δώδεκα μοναχών.

7. Τελετή Νιπτήρα, 1960.

«Στο δροσόχαρο νησάκι των θείων οραματισμών,
την μικρή ιερή Πάτμο, εδώ και τετρακόσια χρόνια,
σαν από παράδοση αναπαριστάνεται, κάθε χρόνο,
την Μεγάλη Πέμπτη, το θείο δράμα του Μυστικού Δείπνου,
που ούτε ο χρόνος, ούτε η μακρόχρονη σκλαβιά
του νησιού μας, κάτω από τους Τούρκους, Ιταλούς
και Γερμανούς, δεν μπόρεσαν να σβύσουν,
σαν τον πιο δυνατό κι' άρρηκτο κρίκο
της χριστιανοεθνικής του ενότητας, τον θρησκευτικό,
του αγιοποδοπατημένου νησιού μας, που στάθηκε
φάρος ολόφωτος και μια υπέροχη πνευματική ακρόπολις,
στο σύνολο του δωδεκανησιακού συμπλέγματος,
το βορειότερο όλων, στο πέρασμα τώσων αιώνων...»

Θ.Γ.Αξελός, Η τελετή του Νιπτήρος στο ιερό νησάκι της Πάτμου,
«Ελληνική Δημιουργία», 1 Μαΐου 1951, σελ. 665-668.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Η Χώρα

Ο όσιος Χριστόδουλος κατέπλευσε το 1088 στην Πάτμο που ήταν ερημωμένη εξαιτίας των πειρατικών επιδρομών. Μαζί του έφερε πολλούς τεχνίτες για την οικοδόμηση της μονής, οι οποίοι σταδιακά εγκαταστάθηκαν γύρω από τα τείχη της μονής, συγκροτώντας έτσι τον πρώτο οικισμό της Χώρας, που ξεχωρίζει στο Αιγαίο, καθώς αναπτύσσεται αρμονικά εδώ και 1000 χρόνια γύρω από το οχυρωμένο μοναστήρι.

«νησίδιον ἄοικον κουρσευόμενον...
ἐρημον καὶ ἄνυδρον»
Όσιος Χριστόδουλος

Η Χώρα διατηρεί την χαρακτηριστική κλειστή αμυντική μορφή ενός νησιωτικού οικισμού: τα σπίτια κτισμένα στη σειρά, διαμορφώνουν περιμετρικά ένα ενιαίο οχυρωματικό τείχος και επικοινωνούν μεταξύ τους με δαιδαλώδη δρομάκια και στοές. Συγκροτείται από τέσσερις οικιστικούς πυρήνες με παλαιότερο το «Μέσα Κάστρο», στα ανατολικά της μονής, που διέθετε τείχος με πέντε πύλες. Τα «Αλλοτεινά» συγκροτήθηκαν με την εγκατάσταση πληθυσμών από την Κωνσταντινούπολη μετά την Άλωση του 1453, ενώ τα «Κρητικά» από οικογένειες που πήγαν στην Πάτμο μετά την πώση του Χάνδακα το 1669. Η ανάπτυξη του οικισμού στα τέλη του 17ου αι. οδηγεί στη επέκταση της οχύρωσης, που αποκτά και περισσότερες πύλες. Από τον 18ο αι. και εξής αναπτύσσονται εκτός τειχών τα «Απορθιανά». Εδώ διαμένουν οι Πάτμιοι караβοκύρηδες και καπετάνιοι σε επιβλητικά αρχοντικά.

Το πετρώδες, αδέκαστο τοπίο της Πάτμου, με την καθαρότητα του ουρανού και του πελάγου, δεν επιτρέπει καμμία εκτροπή προς τη διονυσιακή μέθη, καμμία διάσπαση ψυχικού χώρου, αντίθετα λογαριάζει την ψυχή, επιβάλλει την εσωτερική ενότητα, εντείνει την παρόρμηση και τη φορά προς την ενατένιση και το άπειρο

Τάκης Σινόπουλος, Ο ποιητής και η νήσος, ΔΩΜΑ 5 (Ανοιξη-Καλοκαίρι 1985), Σελ. 169⁹

...με διαχρονική ακτινοβολία ★ 2

Απ' τα αλώνια ...στα σαλόνια

Γύρω στο 1579, ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Σύλβεστρος, επικρίνει τους κατοίκους της Πάτμου για την πολυτελή ζωή τους.

Η Πάτμος μετατρέπεται σε σημαντικό λιμάνι του Αιγαίου που γνωρίζει μεγάλη οικονομική άνθηση. Από το 16ο αιώνα και εξής πυκνώνει τις εμπορικές επαφές με τα μεγάλα λιμάνια της Ευρώπης ενώ αργότερα διαθέτει παροικίες στα Βαλκάνια, την Αυστρία, τη Ρωσία και την Αίγυπτο. Η ακμή της Πάτμου αποτυπώνεται και στην έντονη οικοδομική δραστηριότητα της περιόδου¹⁰.

Τα σπίτια της Πάτμου αποτελούνται από ένα απλό ορθογώνιο κτήριο, με δώμα για τη συλλογή των νερών της βροχής, λόγω της λειψυδρίας. Εσωτερικά διαιρείται στην κάμαρη, για τη διημέρευση και στον «ύπνο», για την κατάκλιση. Στη μικρή αυλή υπάρχει φούρνος και υπόγεια στέρνα, επίσης για τη συλλογή νερού. Σταδιακά το απλό κτίσμα εξελίσσεται σε διώροφο ανωγokatwγο ή και πιο σύνθετα κτήρια, ανάλογα με τις ανάγκες και τις οικονομικές δυνατότητες των ιδιοκτητών. Με την ανάπτυξη της ναυτιλίας, οι πλούσιες οικογένειες του νησιού οικοδομούν αρχοντικά, μεγάλα και πολυτελή, διώροφα ή τριώροφα σπίτια.

Σήμερα στην Πάτμο διατηρούνται πολλά αρχοντικά. Τα αρχοντικά Σημαντήρη (1625) και Νικολαΐδη (1673-1796), είναι επισκέψιμα για το κοινό.

Οικονομική ακμή

Η μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου ανέπτυξε σημαντική εμπορική δραστηριότητα, διαθέτοντας η ίδια έναν αξιόλογο αριθμό πλοίων. Στην οικονομική της ευρωστία συνέβαλε η μεγάλη κτηματική περιουσία και τα πολλά μετόχια της στο Αιγαίο. Συχνά δέχτηκε επιδρομές πειρατών ή βρέθηκε υπό την κυριαρχία ξένων δυνάμεων, κατάφερε ωστόσο να διατηρήσει σχετική αυτοδιοίκηση και καθεσώς αυτονομίας. Η Μονή, που μέχρι το 1720 έχει στην κατοχή της την πλήρη εδαφική κυριότητα της Πάτμου, με την οικονομική της δύναμη και πνευματική της ακτινοβολία προσφέρει προστασία σε ολόκληρο το νησί και τους κατοίκους του.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Το Σπήλαιο

Το σπήλαιο όπου, όπως πιστεύεται, ο άγιος Ιωάννης μετά από πολυήμερη νηστεία και προσευχή έλαβε τη θεϊκή εντολή να καταγράψει το όραμα της Αποκάλυψης, βρίσκεται στα βόρεια της Χώρας, λίγο χαμηλότερα από τη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και αποτελεί εμβληματικό προσκύνημα της Χριστιανοσύνης σε όλο τον κόσμο. Το σπήλαιο έχει μετατραπεί ήδη από τους βυζαντινούς χρόνους σε παρεκκλήσι που τιμά τη μνήμη της Μεταστάσεως του ευαγγελιστή (26 Σεπτεμβρίου).

Σήμερα αποτελεί τον λατρευτικό πυρήνα της Μονής της Αποκάλυψης, ενός πολύπλοκου συγκροτήματος διαφορετικών οικοδομικών φάσεων, χρονολογούμενων από τον 12ο έως και τον 21ο αιώνα. Στο Ιερό Βήμα του σπηλαίου της Αποκάλυψης διατηρείται τμήμα των τοιχογραφιών του τέλους του 12ου αιώνα, που απεικονίζουν τον άγιο Ιωάννη να υπαγορεύει το κείμενο της Αποκάλυψης στο μαθητή του Πρόχορο.

«Εγώ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ
Ἰωάννου Αποκάλυψις, α': 9

Θαύματα του ευαγγελιστή Ιωάννη

Σκηνές από το βίο και τα θαύματα του ευαγγελιστή Ιωάννη, που με τη σύντομη παρουσία του στην Πάτμο σφράγισε την ιερότητα του τόπου, κοσμούν το 17ο αιώνα τον εξωνάρθηκα του καθολικού της μονής.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★ 3

Το κείμενο της Αποκάλυψης

Η συγγραφή της Αποκάλυψης από τον ευαγγελιστή Ιωάννη έχει κατά περιόδους αμφισβητηθεί από την έρευνα. Η Ορθόδοξη Εκκλησία μέχρι το 14ο αιώνα αντιμετώπισε το προφητικό βιβλίο με καχυποψία ως μη κανονικό, ενώ η Δύση το αποδέχτηκε ως ισότιμο με τα υπόλοιπα βιβλία της Καινής Διαθήκης. Ως αποτέλεσμα, επεισόδια από το βιβλίο της Αποκάλυψης απαντούν από νωρίς στη δυτική τέχνη και συχνά αποτυπώνονται στα χαρακτηριστικά του 15ου αιώνα, αλλά στην ορθόδοξη τέχνη εμφανίζονται αργότερα, κυρίως στις μονές του Αγίου Όρους.

Σκηνή Αποκάλυψης, το παλαιότερο εικονογραφημένο χειρόγραφο της καρολίγγειας τέχνης (8ος-9ος αι.) (κώδ. Egbert 31, φ. 18v), Βιβλιοθήκη των Τρεβήρων.

Οι τέσσερις ιππείς της Αποκάλυψης, Albrecht Dürer, 1498.

Τα χαρακτηριστικά του γερμανού ζωγράφου αποτελούν τομή στην εικονογραφία της Αποκάλυψης.

Δεσποτική εικόνα με το προφητικό Όραμα του αγίου Ιωάννη του Θεολόγου από το τέμπλο του παρεκκλησίου στο σπήλαιο της Αποκάλυψης. Έργο του γνωστού κρητικού ζωγράφου Θωμά Μπαθά, περ. 1596.

Μνημειώδεις διάλογοι

ΕΛΛΑΔΑ

Άγιον Όρος

η μεγαλύτερη μοναστική κοινότητα του ελλαδικού χώρου και ένα από τα λαμπρότερα πνευματικά και καλλιτεχνικά κέντρα της ορθοδοξίας.

ΣΕΡΒΙΑ

Μονή Στουντένιτσα

μία από τα σημαντικότερες ορθόδοξες μονές της Σερβίας που ιδρύθηκε στα τέλη του 12ου αιώνα από τον Σέρβο ηγεμόνα Στέφανο Νεμάνια. Στο κέντρο της οχυρωμένης μονής δεσπόζει το αφιερωμένο στην Θεοτόκο καθολικό με εξαιρετες τοιχογραφίες.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
& ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ!

ΕΛΛΑΔΑ

Μονή Παναγίας Χοζοβιώτισσας

Εντυπωσιακή μονή στην Αμοργό των Κυκλάδων, κτισμένη σε βράχους. Ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ Κομνηνός της εκχώρησε προνόμια το 1088. Διατηρούσε στενές επαφές με τη μονή Πάτμου.

ΣΡΙ ΛΑΝΚΑ

Ναός Rangiri Dambulla

Μεγάλος σπηλαιώδης βουδιστικός ναός. Οι πρώτοι μοναχοί εγκαταστάθηκαν στα σπήλαια τον 3ο π.Χ. αιώνα. Διατηρούνται τοιχογραφίες που καλύπτουν έκταση 2.100 τ.μ., ενώ 157 αγάλματα εξυπηρετούν τις λατρευτικές ανάγκες των πιστών!

Ένα μήνυμα του σήμερα...

Ψυχής ιατρείον¹¹

Η καλλιέργεια των γραμμάτων υπήρξε κύρια φροντίδα των μοναχών της Πάτμου. Η μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου υπήρξε σημαντικό κέντρο μελέτης και αντιγραφής βιβλίων. Με φροντίδα του ιδρυτή της, όσιου Χριστόδουλου, συστάθηκε η πλουσιότατη σήμερα βιβλιοθήκη της μονής, με πολυάριθμα χειρόγραφα, έντυπα βιβλία και βυζαντινά, λατινικά, τουρκικά, ρωσικά κ.ά. έγγραφα. Το αρχείο της μονής συγκρίνεται με εκείνο του Αγίου Όρους και η μονή έχει χαρακτηριστεί «το Άγιον Όρος του νησιωτικού κόσμου».

Η φημισμένη «Πατμιάδα Σχολή», που εγκαταστάθηκε στη μονή της Αποκάλυψης το 1713, αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα εκπαιδευτικά καθιδρύματα του ελληνικού χώρου. Η μεγάλη φήμη και η πανελλήνια ακτινοβολία της κατά τους αιώνες λειτουργίας της, οδήγησε στο χαρακτηρισμό «Πανεπιστήμιο του Αρχιπελάγους»¹².

Ο. Η Πατμιάδα Σχολή ανάμεσα στο Σπήλαιο της Αποκάλυψης και τη Μονή.

...για ένα καλύτερο αύριο!

Στόχοι 2030 >

4 ΠΟΙΟΤΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ >

Διασφαλίζουμε την ελεύθερη, ισότιμη και ποιοτική εκπαίδευση προάγοντας τις ευκαιρίες για δια βίου μάθηση

σημειώσεις

1. Ερινύες: χθόνιες θεότητες που κατοικούσαν στον Άδη και τιμωρούσαν όσους είχαν διαπράξει ηθικό έγκλημα. Στην περίφημη καταδίκη των Ερινύων κατά του μητροκτόνου Ορέστη, οι Ερινύες οργίστηκαν κατά της Αθηνάς και της πόλης των Αθηνών, επειδή στη δίκη αθώωσαν τον ήρωα. Οι Αθηναίοι για να τις εξευμενίσουν ίδρυσαν «Ιερό Ευμενίδων» κοντά στον Άρειο Πάγο και όρισαν τις δίκες για φόνο να τις εκδικάζει ο άρχων βασιλεύς.
2. Το κείμενο τοποθετείται στα μέσα του 17ου αιώνα, εποχή ακμής για την Πάτμο. Ο ξεναγός μας είναι εμπνευσμένος από τη μορφή του ιερομόναχου Παρθένιου Παγκώστα, που διετέλεσε ηγούμενος της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου μεταξύ των ετών 1605 και 1611. Γόνος εύπορης πατριακής οικογένειας, ο ίδιος ο Παρθένιος υπήρξε πλοιοκτήτης, ενώ ανέπτυξε σημαντική οικοδομική δραστηριότητα ως κτήτορας της γυναικείας μονής της Ζωοδόχου Πηγής στη Χώρα της Πάτμου και των ναών του Αγίου Ονουφρίου έξω από τη μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και της Αγίας Άννας στο συγκρότημα της Αποκάλυψης.
3. Το παρεκκλήσιο των Αγίων Αποστόλων ανεγέρθηκε το 1603 με δαπάνη του ηγούμενου της μονής και κατόπιν επισκόπου Λαοδικείας, Νικηφόρου Χαρτοφύλακα.
4. Στη συλλογή της βιβλιοθήκης της μονής περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων σπάνιων κειμένων, δύο τραγωδίες του Ευριπίδη του 1422 και πολλά κείμενα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων.
5. Το εντυπωσιακό τέμπλο που αντικρύζει ο σημερινός επισκέπτης του καθολικού έχει κατασκευαστεί σε πολύ μεταγενέστερη εποχή (1820). Το αρχικό τέμπλο του καθολικού θα ήταν μαρμάρينو.
6. Η Πάτμος έχει πολλά καθίσματα, δηλαδή ασκηταριά όπου ζούσαν ερημίτες μοναχοί καλλιεργώντας τη γη που ανήκε στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη. Το καθίσμα των Ασωμάτων στο Νοτιοδυτικό τμήμα της Πάτμου αποτελεί ένα από τα παλιότερα του νησιού που ιδρύθηκε το 12ο αιώνα από τον μοναχό Σάββα.
7. Για την Πατριάδα Σχολή βλ. σελ. 25 και σημ. 12.
8. «Φύλλα του υπ. αρ. 67 Ευαγγελίου του 6ου αιώνα, ένα από τα σημαντικότερα και παλαιότερα χειρόγραφα της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, φυγαδεύτηκαν σε άγνωστες εποχές στη Βιέννη, το Βρετανικό Μουσείο και το Βατικανό. Το 1801 ο Άγγλος Edward Daniel Clarke μετέφερε στην Οξφόρδη τον κώδικα των Διαλόγων του Πλάτωνα, που γράφτηκε με πρωτοβουλία του λόγιου Αρέθα το 895.
9. Κριτική του Σινόπουλου για το έργο του υπερρεαλιστή ποιητή Δ. Π. Παπαδίστα: Εν Πάτμω Αθήνα Πρώτη ύλη (1964) και Εν Πάτμω και δύο ερμηνείες Αθήνα Πρώτη ύλη (1966)
10. Πολλά αρχοντικά, εκκλησίες και μοναστήρια ανήκουν στον 17ο αι., όπως το γυναικείο μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής, βλ. και σημ. 2.
11. Σύμφωνα με την επιγραφή του 1862 που είναι χαραγμένη σε πλάκα από λευκό μάρμαρο πάνω από την είσοδο της βιβλιοθήκης.
12. Η μεγάλη φήμη της Πατριάδας Σχολής συγκέντρωσε στο νησί πλήθος λογίων, διδασκάλων και μαθητών, από όλο τον τουρκοκρατούμενο χώρο.

Αρχικά λειτούργησε στο συγκρότημα της Αποκάλυψης ως «ένδον τῆς Ἀποκαλύψεως Φρονιστήριον». Εκτός από ερμηνείες εκκλησιαστικών πατέρων, διδάσκονταν μεταξύ άλλων Έλληνες κλασικοί, γραμματικά μαθήματα, φιλοσοφία, ρητορική, εκκλησιαστική μουσική και λατινικά. Το 1729 μετεγκαταστάθηκε σε μεγαλύτερο κτίριο στην ανατολική πλευρά του συγκροτήματος (Παλαιά Πατριάδα). Το 1948, μετά τη διακοπή της λειτουργίας της κατά την περίοδο της Ιταλοκρατίας (1912-1947) επανιδρύεται ως Νέα Πατριάς και στεγάζεται σε νέο κτήριο μεταξύ της μονής της Αποκάλυψης και της Χώρας σε σχέδια του σπουδαίου αρχιτέκτονα Πάτροκλου Καραντινού. Έκτοτε, η Σχολή λειτουργεί μέχρι σήμερα ως Εκκλησιαστικό Γυμνάσιο και Γενικό Εκκλησιαστικό Λύκειο. Ο Άγγλος περιηγητής Richard Pococke έγραψε το 18ο αιώνα: «Η σχολή και οι διδάσκαλοί της θεωρούνται οι καλύτεροι της Ανατολής», ενώ οι Joseph-Francois Michaud και Jean-Joseph-Francois Roujoulat σημειώνουν το 1834 ότι: «θα μπορούσε κανείς να αποκαλέσει την Πατριάδα το πανεπιστήμιο του Αρχιεπισκόπου». Η μεγάλη προσφορά της στην παιδεία του γένους έχει τιμηθεί από το Οικουμενικό Πατριαρχείο (χρυσούς Σταυρός 1988 και 1995), από την Ακαδημία Αθηνών (χρυσούν μετάλλιον) και από την UNESCO (ειδικό τιμητικό μετάλλιο).

βιβλιογραφία

Βρανούσης Έ.Λ., *Τά άγιολογικά κείμενα τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς: Φιλολογική παράδοσις καί ἱστορικά μαρτυρία*, Αθήνα 1966.

Βρανούσης Έ.Λ., *Βυζαντινά έγγραφα της μονής Πάτμου, Α΄: Αυτοκρατορικά*, Αθήνα 1980.

Βογιατζής Σ., *Η οικοδομική ιστορία της Ιεράς Μονής Αγίου Ιωάννου Θεολόγου Πάτμου*, Θεσσαλονίκη 2012.

Ζαχαριάδου Ε., «Συμβολή στην ιστορία του Νοτιοανατολικού Αιγαίου (με αφορμή τα πατριακά φιρμάνια των ετών 1454-1522)», *Βυζαντινά Σύμμεκτα* 1 (1966), 184-230.

Ιακωβίδης Χρ.Δ., *Χώρα Πάτμου: 1088-1912*, Αθήνα 1978.

Ιακωβίδης Χρ., *Πάτμος* [Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική], Αθήνα 1984 (επανεκδ. στο Δ. Φιλίππιδης (επιμ.), *Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική*, τόμ. 3: *Δωδεκάνησα – Κρήτη*, Αθήνα 1990, 137-170].

Ι. Μονή Αγ. Ιωάννου του Θεολόγου: 900 χρόνια ιστορικής μαρτυρίας (1088-1988), *Πρακτικά: Πάτμος, 22-24 Σεπτεμβρίου*, Αθήνα 1989.

Κεφαλά Κ., «Χορηγίες μνημείων στην Πάτμο του 17ου αιώνα», στο Π. Τριανταφυλλίδης (επιμ.), *Το αρχαιολογικό έργο στα νησιά του Αιγαίου: Διεθνές επιστημονικό συνέδριο, Ρόδος, 27 Νοεμβρίου - 1 Δεκεμβρίου 2013*, τόμ. 3, Μυτιλήνη 2017, 97-110.

Κεφαλά Κ. (επιμ.), *Ιστορικές φωτογραφίες της Πάτμου*, Guiseppe Gerola, 18-19 Ιουνίου 1912, Ρόδος 2020.

Κόλλιας Η., *Πάτμος* [Βυζαντινή Τέχνη στην Ελλάδα, Ψηφιδωτά – Τοιχογραφίες], Αθήνα 1990.

Κομίνης Α.Δ. (επιμ.), *Οι θησαυροί της Μονής Πάτμου*, Αθήνα 1988.

Μαλανδράκης Μ.Η., *Η Πατριάς Σχολή*, Αθήνα 1911.

Μαλτέζου Χρ., *Σχέσεις της μονής Πάτμου με τον δυτικό κόσμο: Αρχειακές αποδείξεις (13ος-18ος αι.)*, 2 τόμ., Αθήνα 2017.

Μουρίκη Ντ., «Οι τοιχογραφίες του παρεκκλησίου της Μονής του Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο», *Δελτίον της Χριστιανικής και Αρχαιολογικής Εταιρείας* 14 (1987-1988), 205-266.

Ολυμπίτου Ευ., *Η οργάνωση του χώρου στο νησί της Πάτμου (16ος-19ος αιώνας)*, [διδ. διατρ., Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας], Αθήνα 1997.

Ολυμπίτου Ευ., «Η συγκρότηση ενός νησιωτικού οικισμού: Η Χώρα της Πάτμου κατά την περίοδο της οθωμανικής κατάκτησης», στο Β. Παναγιωτόπουλος – Λ. Καλλιβερέτας – Δ. Δημητρόπουλος – Μ. Κοκολάκης και Ευ. Ολυμπίτου (επιμ.), *Πληθυσμοί και οικισμοί του ελληνικού χώρου: Ιστορικά Μελετήματα*, Αθήνα 2003, 133-161.

Ορλάνδος Α.Κ., *Η αρχιτεκτονική καί αί βυζαντινά τοιχογραφίαί τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου Πάτμου*, Αθήνα 1970.

Παπαδόπουλος Στ.Α. – Χρ. Φλωρεντίς (επιμ.), *Νεοελληνικό αρχείο Ι. Μονής Ιωάννου Θεολόγου Πάτμου: Κείμενα για την τεχνική και την τέχνη*,

Αθήνα 1990.

Χατζηδάκης Μ., *Εικόνες της Πάτμου. Ζητήματα βυζαντινής και μεταβυζαντινής ζωγραφικής*, Αθήνα 1977.

Katsioti A., "Between Princes and Labourers: The Legacy of Hosios Christodoulos and his Successors in the Aegean Sea (11th-13th centuries)" στο E. Moutafon – I. Toth (eds), *Byzantine and Post-Byzantine Art: Crossing Borders, Exploring Boundaries. Art Readings, Thematic Peer-reviewed Annual in Art Studies*, Σόφια 2018, 91-128 (και σε ηλεκτρ. έκδ).

Kirby A., "Hosios Christodoulos: An Eleventh-century Byzantine Saint and his Monasteries", *Byzantinoslavica* 57 (1996), 293-309.

Πηγές στο διαδίκτυο:

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1489

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=13941

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh255.jsp?obj_id=15641

<https://whc.unesco.org/en/list/942>

Δήμος Πάτμου, Αξιοθέατα/Sights:

<https://www.patmos.gr/economy/axiotheata/>

Ιερά μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου:

<https://www.patmosmonastery.gr/>

Πατμιάδα Εκκλησιαστική Σχολή:

<http://lyk-ekkl-patmou.dod.sch.gr/>

προέλευση εικόνων

Εξώφ.: ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

1. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

2. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Port_de_Patmos_-_Tounefort_Joseph_Pitton_De_-_1717.jpg

3. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

4. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

5. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

6. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

7. Φωτογραφία αρχείου Ματθαίου Μελιανού. https://opatmios.blogspot.com/2020/04/blog-post_91.html

8.

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ
στα ελληνικά μνημεία unesco

Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

■ Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
■ Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
■ Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
**Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN XXX-XXX-XXX-X